

GELENEKSEL BANKACILIK SİSTEMİNE ALTERNATİF OLARAK FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİ

Yrd. Doç. Dr. **N. Tetik**, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
<ntetik44@hotmail.com>

M. Ş. Düндar, Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi Doktora Öğrencisi
<impar77@hotmail.com>

INTEREST-FREE BANKING SYSTEM AS THE ALTERNATIVE TO THE TRADITIONAL BANKING SYSTEM

Asst. Assoc. Dr. **N. Tetik**, Kyrgyz-Turkey Manas University
M. Sh. Dundar, PhD in Social Sciencis University of Bishkek Pupil

ИСЛАМСКАЯ БАНКОВСКАЯ СИСТЕМА КАК АЛЬТЕРНАТИВА ТРАДИЦИОННОЙ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ

Н, Тетик, исполняющий обязанности доцента,
Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
М. Ш. Дюндар, PhD, Бишкекский университет социальных наук

Abstract

This article discusses the principles, objectives and characteristics of interest-free banking system compared to other banks , as an alternative to traditional banking systems.

One of the main reasons of the global financial crisis, the lack of the traditional banking system and missteps stemmed from their lack of. Fundamental properties of interest-free banking system and working style of the lack of traditional banking are complementary. Especially in the absence of risk sharing process does not take place in the interest of the performance of transactions on real assets, interest-free banking in the global financial system can be an alternative nature gives.

Keywords: interest-free banking system, participation banks, Islamic banks.

Anahtar Kelimeler: Faizsiz Bankacılık, Katılım Bankacılığı, İslam Bankacılığı.

Аннотация

В данной статье рассматриваются принципы, цели и характеристики беспроцентной банковской системы в сравнении с другими банками в качестве альтернативы традиционным банковским системам.

Одной из главных причин глобального финансового кризиса, отсутствие традиционной банковской системы и промахах вытекает из их отсутствия. Фундаментальные свойства беспроцентной банковской системы и стиль работы из-за отсутствия традиционных банковских взаимно дополняют друг друга. Особенно при отсутствии процесса разделения рисков не происходит в интересах исполнения сделок по реальным активам, беспроцентная банковская в мировой финансовой системе может быть альтернативой дает природа.

Ключевые слова: беспроцентная банковская система, банки участия, исламские банки.

Giriş

1970'li yıllardan itibaren ilk defa islam ülkesi olan Mısır ekonomisinde yerini alan faizsiz bankacılık sistemi, faiz mantığı ile çalışan geleneksel bankalardan, fon toplama ve kullandırma faaliyetlerinde farklı yöntemler izlemektedir. Bankacılık alanında dünyanın önde gelen kuruluşlarının bir kısmının bünyelerinde faizsiz bankacılık birimi kurmaları, bu sistemin

potansiyelinin ve uygulanabilirliği açısından küresel finansal sistemin bir parçası olarak kabul edildiğini göstermektedir.

Gerçekten, bugün faizsiz bankacılık sektöründe 75 ülkede 700 civarında kuruluş faaliyet göstermektedir. Orta Doğu ve Asya'da 1980'li, Avrupa ve Amerika'da ise 2000'li yıllarda hızla yaygınlaşan faizsiz finans modeli, özellikle İngiltere'de 21 faizsiz bankacılık hizmeti veren kuruluşlarıyla gelişimini devam ettirmektedir (<http://ekonomi.haber7com./haber/1108270-baskanindan-faizsiz-finans-cikisi>).

En son 2008 ABD kaynaklı olarak ortaya çıkan ve küresel boyuta ulaşan finansal krizin geleneksel bankacılık sisteminin bir takım eksiklerinden ve yanlış uygulamalarından kaynaklandığı dünya kamuoyunda kabul edilmiştir. Ekonomistler tarafından, güvenli liman niteliği olan, küresel finansal sistemin eksikliklerini giderecek veya tamamlayacak yeni kurum ve araçların arayışı sürekli gündemde bulunmaktadır.

Faizsiz finans modeli, günümüzde mali sektör içinde hem geleneksel bankaların yaptıkları birçok bankacılık faaliyetlerinde, hem de sigortacılık, takas, finansal kiralama, faktoring ve benzeri finansman yöntemleri gibi diğer ticari faaliyetlerde bulunan bankalardır. Bu bankalar, fon toplama, fon kullandırma ve diğer tüm bankacılık faaliyetlerinde faiz yerine “kar – zarar ortaklığı” ilkesini esas almaktadır. Bu nedenle literatürde bu kurumlara Faizsiz Bankacılık, İslam Bankacılığı veya Türkiye'deki uygulaması ile Katılım Bankacılığı denilmektedir.

Söz konusu bankalar, geleneksel bankacılık hizmetlerinin önemli bir kısmını yapabildikleri için, bir bakıma geleneksel bankaların alternatifi olurlarken, geleneksel bankaların faize dayanan işlemlerini yapmadıkları için de geleneksel bankaları tamamlayan ve finans sektörüne derinlik ve çeşitlilik kazandıran kuruluşlar olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada; faizsiz bankaların genel çalışma prensipleri, temel özellikleri, amaçları, geleneksel bankacılık sistemi ile benzer ve farklı yönlerinin karşılaştırılması yapılmaya çalışılmıştır.

- Bu çalışma 12.12.2013'te KC Cusup Balasagın Milli Üniversitesi'nde Uluslararası Ekonomi ve Finans Kongresinde Kırgızca olarak sunulmuştur. Yeni değişiklikler yapılarak güncellenmiştir.

1. Genel olarak bankacılık

Banka kelimesi, Latince “sıra, tezgah” anlamına gelen, İtalyancada ise 6 “masa” anlamına gelen “Banco” kelimesinden gelmektedir. Devamlı gelişen ve değişen şartlar karşısında bankaların tüm işlemlerini kapsayan ve uzun süreli geçerli kalabilecek tanımlarını yapmak hem hukuki hem de ekonomik anlamda oldukça zordur. Bankaların çeşitli bakımlardan sınıflandırılmasında güçlükler olmasına rağmen, ekonomik ve hukuki yapıları hakkında bilgi edinilebilmesi için sınıflandırılmasına gerek duyulmaktadır (Kocaimamoglu S, (1985), s. 71-72).

1.1. Bankaların Sınıflandırılması

1.1.1. Hukuki Yapılarına Göre Bankalar

Resmi Bankalar: Özel kanunlarla kurulan bankalardır.

Özel Bankalar: Anonim şirket şeklinde kurulan ve bankalar kanunu kapsamında faaliyet gösteren bankalardır.

1.1.2. Sermayelerine Göre Bankalar

Devlet Bankaları: Sermayesinin tamamı devlete ya da devlet kuruluşuna ait olan bankalardır.

Karma Bankalar: Sermayesinin bir kısmı devlete ya da devlet kuruluşlarına, bir kısmı da özel şahıslara ait olan bankalardır.

Özel Bankalar: Sermayesinin tamamı özel kişi ya da kuruluşlara ait olan bankalardır.

Yabancı Bankalar: Sermayesinin tamamı yabancı uyruklu kişilere ait olan bankalardır.

1.1.3. Faaliyetlerinin Özelliklerine Göre Bankalar

Toptancı Bankalar: Belli bir iş alanında ve özellikle dış ticaretin finansmanında uzmanlaşmış olarak, genellikle büyük şirketler ve hükümetler olan müşterilerinden gelen büyük montanlı kredi taleplerini karşılamak üzere başka şirket ve uluslararası para ve sermaye piyasalarından fonlar temin eden, genellikle az sayıda şube ve uzman personel ile çalışan bankalardır.

Perakendeci Bankalar: Perakendeci bankalar, bilanço dışı işlemlerin önemli olmadığı, faaliyetlerini küçük hacimli işletmelere ve bireylere yöneliktir.

1.1.4. Faaliyet Gösterdikleri Yere Göre Bankalar

Serbest Bölge Bankaları: Bankacılık faaliyetlerini serbest bölgelerde çalışan işletmelerin ihtiyaçlarına uygun olarak, serbest bölgelere sağlanan gümrük ve vergi muaflığından faydalanarak herhangi bir kambiyo sınırlamalarına tabii olmaksızın yerine getiren bankalardır.

Kıyı (Offshore) Bankaları: Kıyı bankaları ülke dışından sağladığı fonları yine ülke dışına kullandıran bankalardır.

Uluslararası Bankalar: Uluslararası finans merkezlerinde faaliyet gösteren, yabancı veya kendi ülke parasıyla işlem yapan, işlem hacmi itibari ile toptancı ve perakendeci bankacılık hizmetleri sunan, ülkelerarası gelişmişlik farkını azaltmayı amaçlayan bankalardır.

1.1.5. Ekonomik Fonksiyonlarına Göre Bankalar

Bu türde bir ayırım bankaların yaptıkları işe veya işlem türüne göre sınıflandırılmasıdır.

Merkez Bankaları: Merkez bankaları fiyat istikrarının sağlanması, para piyasasının düzenlenmesi, ülkedeki kredi hacminin ve dağılımının ayarlanması, altın ve döviz rezervlerinin yönetilmesi, dış ödemelerin düzenlenmesi gibi hayati öneme sahip fonksiyonları yerine getirmek için özel kanunla kurulan bankalardır.

Ticaret ve Mevduat Bankaları: Çok sayıda şube ve personel ile yaygın şube ağına sahip olan, vadeli ve vadesiz olarak topladığı mevduatı genellikle kısa ve orta vadeli krediler kullandırarak ticareti ve üretimi finanse eden, müşterilerine havale, senet tahsili, kiralık kasa gibi her türlü bankacılık işlemini sunan, modern ticari hayatın olmazsa olmazı sayılabilecek yapıdaki bankalardır.

1.1.6. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Yatırım bankaları: Mevduat toplama yetkisi olmayan, geniş bir şube ağının olmaması nedeniyle bankacılık hizmet ürünlerinin tamamını sunamayan ve ticaret bankalarına nispetle ticari faaliyetleri sınırlı olan bankalardır.

Kalkınma Bankaları: Mevduat toplama yetkisi olmayan, genellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yönelik olarak uluslararası finansman kuruluşlarına ait fonların yönlendirilmesi amacıyla kurulmuş bankalardır.

İpotek ve Emlak Bankaları: Genellikle konut edindirmek gibi sosyal amaçları yerine getirmek amacıyla taşınmaz mal rehini karşılığında orta ve uzun vadeli kredi veren, her türlü bankacılık işlemlerini yapabilen bankalardır.

Halk ve Esnaf Bankaları: Küçük ölçekli tacir ve esnaflara mesleki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kredi veren, her türlü bankacılık işlemlerini yapabilen bankalardır.

1.2. Bankacılığın Fonksiyonları

Çeşitli fonksiyonları bulunan bankacılık sistemi, ekonominin temelini teşkil etmektedir. Bankaların genel olarak fonksiyonlarını sekiz başlık altında toplamak mümkündür.

Bunlar :

- Finansal aracılık fonksiyonu,
- Dış ticareti fonlama ve ihracatı teşvik fonksiyonu,
- Uluslararası mali piyasalarda risk yönetimi fonksiyonu,
- Kaynakların etkin kullanımını sağlama fonksiyonu,
- Gelir ve servet dağılımını etkileme fonksiyonu,
- Kaydi para yaratma fonksiyonu,
- Para ve maliye politikalarının yürütülmesine yardımcı olma fonksiyonu,
- Ekonomiyi yönlendirme, enflasyonu kontrol altında tutma ve tam istihdam sağlanmasına yardımcı olma fonksiyonudur.

2. İslam faizsiz bankacılığı

(interest-free banking)

Temel yapısı itibariyle faizsiz bankacılığı, parasal işlemlerle mal ve hizmet hareketlerinin birbirine sıkı sıkıya bağlandığı, her para hareketinin mutlaka bir mal veya hizmete karşılık geldiği;

gelirin ise, kâr ve zarar ortaklığı esasına göre bölüşüldüğü bir sistem olarak tanımlamak mümkündür.

İslam faizsiz bankacılığı (interest-freebanking) (Katılım bankası Participatory Banking), sermayesine ilaveten yurt dışından ve yurt içinden özel cari hesaplar ile kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayıp ekonomiye fon tahsis etmek amacıyla faaliyet gösteren, toplanan fonları mevzuatında belirtilen usullerle, her türlü zirai, ticari faaliyetlerin ve hizmetlerin finansmanında, ortak yatırımlarda, yurt dışı teminat mektubu verilmesinde, ihracat ve ithalatın finansmanında, yatırımlara ilişkin ekipmanların temin edilip, firmalara taksitle satılması veya kiraya verilmesi gibi hususlarda kullandırabilen mali kuruluştur (Coşkun,A, (2009), s. 23).

İslami faizsiz bankalar, çeşitli bankacılık fonksiyonlarını faizsiz olarak yerine getiren bankalardır.Faizsiz bankalar, fon toplama ve tahsisini ortaklık bazında yerine getiren kuruluşlardır. Prensipleri ortaklık olduğu için de önceden miktarı belirli olan sabit bir faiz yerine, ancak faaliyet sonucu miktarı kesin olarak belli olabilen kâr ve zarardan pay alırlar ve ortaklarına dağıtırlar.

Dünyada, başta İslam ülkelerinde olmak üzere, aynı veya benzer sisteme göre faaliyette bulunan çok sayıda finansal kuruluş bulunmaktadır. Kâr ve zarara katılma esasına göre çalışan bu tür kuruluşların oluşturduğu sistem, dünyada daha çok faizsiz bankacılık ya da İslam bankacılığı olarak bilinmektedir (<http://www.dersindir.net>).

Faizsiz bankacılıkta para, para karşılığında ancak eşit miktarda değiştirilir, yani faizsiz ödünç verilir. Eğer paradan para kazanılmak isteniyorsa, bu kazancın mutlaka topluma sunulan bir hizmet, bir katma değer veya malın değerindeki bir artışa karşılık gelmesi gerekir. Yani bir parasal işlemde para tarafındaki bir artışın, mal veya hizmet tarafındaki reel bir artışla dengelenmesi zorunludur.

2.1. İslam bankacılığının temel özellikleri

İslam bankacılığında tasarruf eden ve fon sağlayan tarafın fonunun nominal değeri korunamamakta ve tasarruf edenin bankaya yatırdığı fonlarından elde edeceği getirinin oranı da önceden belirlenmeyip, koşullara ve bankanın kârlılığına göre değişebilmektedir. En önemlisi de tasarruf eden taraf açısından banka, getirinin negatif olmayacağına, diğer bir ifade ile fonun nominal değerinin düşmeyeceğine dair garanti verememektedir. Bu süreçte yatırımlar için gereken tüm fonların da bankalardan borç alındığı kabul edilirse, yatırımın pozitif değer oluşturmayacağı da katılım bankacılığında dikkate alınması gereken bir ayrıntıdır (Khan,M.S,(1986)s.17-19).

İslam bankalarının çalışma prensibinin dayandığı kâr-zarar paylaşımı, fon sağlayan mudi, fonu borç alan yatırımcı, girişimci ve aracı kurum olarak da katılım bankası arasındaki güvene dayanan bir ilişki geliştirilmesi gerekmektedir. En önemlisi de katılım bankaları, geleneksel faiz esaslı çalışan bankalardan farklı olarak sadece devlet kurumları tarafından değil aynı zamanda müşterileriyle kurdukları ortaklık tarzı ilişkiden ötürü paydaşları tarafından da faaliyetleri kontrol ve teftiş edilmektedir.

Diğer taraftan, geleneksel bankacılık sisteminde bankalar, uzun süre tutulan mevduatlar için daha yüksek faiz oranları önerebilirken; islam bankacılığında dönem uzadıkça daha fazla getiri sağlanacak garantisi verilememektedir. Özellikle de uzun dönemde büyük kârlılık sağlaması beklenen yatırım projeleri için sayısız risk bulunmaktadır (Khan,M.S,(1986)s.17-19).

2.2. Genel çalışma prensipleri

Bu bankalar, geleneksel bankacılık hizmetleri yanında müşterilerine faizsiz alternatifler sunan ve topladıkları fonları ‘kar-zarar ortaklığı’ prensibiyle, ticari ve sınai faaliyetlerin finansmanında kullandırmayı prensip edinen kurumlardır. Faizsiz bankacılık olarak nitelendirilen bu kurumların çalışma prensipleri aşağıda özetlenmiştir.

1. Mutlak risk vardır. Bu nedenle toplanan fonlar ticari bir alanda ya da verimli bir teşebbüs için kullanılmalıdır. Yani islam’da faizin haram, ticaretin helal olması islam bankalarını müşterileriyle birlikte ticari nitelikli iş yapmaya yöneltmektedir.

2. Fonların önemli bir kısmı sosyal verimliliği olan teşebbüsleri finanse eder.

3. Finansal risk sermayeyi ödünç veren kişilere aittir. Yani risk sermayeyi işleten yönetici ya da acenteye ait değildir.

4. Faiz yasaklanmıştır. Bu tür bankaların en ayırt edici özeliği çalışanlarında faize yer vermemeleridir. Başka bir değişle, sağladıkları kaynaklara faiz ödemezler, kullandırdıkları kaynak için müşterilerinden faiz tahsil etmezler.

5. Sermaye bağlantılıdır. İslami bankacılığın kar-zarar ortaklığı (mudaraba) veya sermaye iştiraki (muşaraka) içerdiği genellikle kabul gören bir gerçektir. İslamiyet'te sermaye sahibi, girişimcinin uzmanlığı ve çalışması sayesinde meydana getirdiği karı onunla paylaşabilir. Sermayenin getirisi olan kar unsurunun oranı, yani nasıl bölüşüleceği önceden bellidir, ancak tutarı belirsizdir.

2.3. İslam bankacılığının temel amaçları

İslam bankacılığın esas amacı, ekonomiye katılmayan finans değerlerini yastık altından çıkararak faizsiz finansman esasları çerçevesinde ekonomiye kazandırmaktır. Gerçekten, yastık altında duran bu kaynakların geleneksel bankalar aracılığıyla reel ekonomiye kazandırılmamasının başlıca nedeni, fon sahiplerinin dini inanışlarıdır.(Özulucan, A,(2009), s. 94-98)

İslam faizsiz bankacılığın genel amacı, islam'ın kabul ettiği ekonomik prensiplere göre ekonomiyi geliştirmektir. Özellikle faizi benimsemeyen kitlelerin sermaye oluşumuna etkin bir şekilde katılmaları sağlanırken, bu oluşumun elde edilebilmesi için de gerekli ortamın hazırlanması gerekmektedir. Bu nedenle mümkün olduğunca mevcut hukuk sistemi içinde faizsiz bankacılık anlayışını kendilerine prensip edinen islam bankalarının temel amacı, faizin yer almadığı, riskin paylaşıldığı, islami kurallara aykırı olamayan ticaret türlerinin egemen olduğu bir piyasanın oluşturulması olarak ifade edilebilir. İslami bankacılık bu hedeflere ulaşmada, genel bankacılık anlayışı için de kendi prensiplerine uygun her türlü bankacılık faaliyetlerinde de bulunmaktadır. İslam bankacılığı, bankaların ekonomiye kazandıramadıkları tasarruf tutarlarını, direkt olarak para ve sermaye piyasasına kazandırarak, hem tasarruf miktarının artmasına hem de artan bu fonların ekonomide daha verimli bir şekilde kullanılmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

İslam bankaları mevcut ekonomik sistem içinde islam'ın kabul etmediği faiz sistemini tamamen gözardı ederek, tasarruf sahipleri ile birlikte 'faizsiz bankacılığı' işler hale getirmişlerdir. İslam bankacılığında faiz yerine, ortaklık prensibinin benimsenmesi; reel ekonominin dışında kalan fonların sanayi ve ticaretin finansmanı için kullanılabilmesine olanak tanınmasının yanında, faizsiz bankacılık esasına dayalı finansman yöntemlerinin kullanılmasına yol açmıştır.

3. Faizsiz bankacılık ile geleneksel bankacılığın karşılaştırılması

Çalışmanın bu bölümünde geleneksel bankacılık ile faizsiz bankacılık sistemi farklı açılardan karşılaştırılmaya çalışılacaktır.

3.1. Vermiş Oldukları Hizmetler Yönünden Karşılaştırılması

• Çalışma yöntemleri

İslam faizsiz bankacılığında, kar – zarar ortaklığı esastır. İslam bankalarında ana ilke faizin söz konusu olmamasıdır. Para ticari bir ürün olarak alım – satıma tabi değildir. İslam bankaları mevduat kabulü ve kredi kullandırmanın dışında, her türlü bankacılık hizmetleri vermektedirler. Fakat islam bankacılığında esas olarak fon toplama ve fon kullandırma şeklinde faaliyetler geçerlidir.

Geleneksel bankacılıkta, gerek fon toplamada gerekse fon kullanmada faiz esası vardır. Dolayısıyla, klasik bankacılıkta para ticareti söz konusudur. Yaptıkları hizmet yönünden islam bankaları ile farklılıkları yoktur.

• Para fonksiyonları

İslam Bankacılığında para ticari bir ürün gibi alım – satıma tabi değildir. Bu nedenle kaynak toplanırken hesap sahipleri ile K/Z ortaklığı; kaynak kullandırırken ise; vadeli satış, kiralama, K/Z ortaklığına dayanan işlemler yapmaktadırlar. Ayrıca bu bankalarda çeşitli bankacılık hizmetleri ile birlikte mal ticareti yapılmaktadır.

Geleneksel bankacılıkta para, belirli bir bedel karşılığında alınıp satıldığı için, ticari bir ürün gibi kullanılmaktadır. Bu nedenle paranın üstlendiği fonksiyon, bu sistemde İslam bankalarından farklıdır. Bankalar bankacılık hizmetlerinin yanı sıra para ticareti de yapmaktadırlar.

- **Fon toplama**

Faizsiz bankacılık özel cari hesap ve katılma hesabı adı altında fon sahiplerinden kaynak sağlanmaktadır. İslam bankalarını genel bankalardan ayıran hesap türü, kar zarara katılım hesabıdır. Burada kurum ile müşteri arasında bir ortaklık söz konusudur. İslam bankaları libor sistemi ile borçlanamazlar. Ancak, yurt dışından katılma hesabı adı altında fon sağlayabilirler.

Geleneksel bankacılıkta, ticari hesap ve mevduat hesabı adı altında önceden belirlenen faiz oranında mudilerden fon sağlanmaktadır. Dolayısıyla, banka ile mudi arasında herhangi bir ortaklık ilişkisi yoktur. Borçlu – alacaklı ilişkisi söz konusudur. Bankalar ihtiyaç duydukları sıcak para ihtiyacını libor + 2 - 3 ile giderebilir.

- **Fon kullandırma**

İslam bankacılığı, nakit kredi kullandırılmamaktadır. Fon; murabaha, mudaraba, icara, musarake, karz – hasen, mal karşılığı vesaikin alım satımı aracılığı ile nakit değer kullandırılmaktadır. Katılım bankaları topladıkları fonları reel sektöre (üretim – ticaret) plase etmek zorundadırlar. Dolayısıyla, bu sistemde katılım bankaları ile fonu kullananlar arasında ticari bir bağ vardır. Yani, katılım bankaları mal ve ticari amaçla gayrimenkul alım – satımı yapabilmektedirler. Fonun kullandırılmasında projenin karlılığı önemlidir. Fon kullanımında vade (genellikle) uzundur

Geleneksel bankacılıkta, basılı ve külçe altın dışında herhangi bir emtia ve gayrimenkul alım satımında bulunulmaz. Faiz karşılığında nakit kredi kullandırmaktadırlar. Bankaların topladıkları mevduatların nerede kullanıldığı banka için önemli değildir. Yani, para üretim dışında da kullanılabilir. Örneğin; sabit getirisi olan devlet tahvilinin ya da hazine bonosunun satın alınması, repo gibi. Kredinin kullandırılmasında müşterinin göstereceği teminat önemlidir. Kısa vadeli fon kullandırmaları mümkündür. Kredi sınırlaması vardır.

- **Finansal kiralama**

İslam Bankaları, finansal kiralama yöntemiyle müşterilerine doğrudan kaynak aktarabilirler. Yani, finansal kiralama yapma yetkileri vardır.

Geleneksel Bankacılık hizmetlerinde doğrudan finansal kiralama yapılamaz, ancak finansal kiralama şirketi kurulabilir.

- **Müşterilerin üstlendikleri risk ve sisteme duyulan güven**

İslam Bankacılığı, müşteriler kar ve zarara ortak oldukları için riski önceden kabul etmektedirler. Dolayısıyla bu sistemde “güven” esastır. Yani, bu sistemde teminat ve ipotek kadar “ortak olunan projenin sağlamlığı” da önemlidir

Geleneksel Bankacılıkta, kar – zarar ortaklığı olmadığı veya faiz esasına dayandığı için, risk yoktur. Dolayısıyla, bankacılık sisteminde güven konusu “teminat ve ipotek”le çözümlenmiştir

- **Kullandırılan fonun müşteriler açısından maliyeti**

İslam bankacılığında, fonu kullanan müşterinin belirli bir vade sonunda ödeyeceği tutar belli olup sonradan ekonomik konjoktüre göre değişmez.

Geleneksel Bankacılıkta, bankalar zaman zaman kredi maliyetlerini değişik finansman enstrümanlarına (devlet tahvili, hazine bonusu vb.) endeksleyebilmektedirler. Bu durum kredi maliyetlerinin sonradan değişebilme olasılığını ortaya çıkarmaktadır.

- **Kullandırılan fonun süresi**

İslam bankacılığı, daha çok uzun süreli yatırım amaçlı projeleri finanse etmektedir.

Geleneksel bankacılık, daha çok ticari amaçlı kısa süreli kredi kullandırmaktadır.

- **Fon maliyetleri**

İslam Bankacılığında, özel cari hesaplarda toplanan fonların herhangi bir maliyeti yoktur. Yani, özel cari hesaplara karşılık herhangi bir ödeme yapılamamaktadır. Katılma hesaplarında sistem gereği fon sahibine herhangi bir getiri garantisi verilmemektedir.

Geleneksel bankacılıkta, fon kaynaklarının tamamının (vadeli, vadesiz ve ihbarlı mevduatta farklı olmak üzere) bankaya maliyeti vardır.

- **İktisadi Sistem**

İslam bankaları, islam iktisadi sistemini (genel hatlarıyla) esas alarak faaliyet gösterirler. Fakat, katılım bankalarının tam anlamıyla İslami prensiplere göre faaliyette buldukları

söylenemez. Bugüne kadar, faizsiz bankacılık “tek yasal bankacılık sistemi” olarak sadece İran ve Sudan’da uygulanabilmiştir

Geleneksel bankalar, kapitalist iktisat sistemini esas alarak faaliyet gösterirler.

- **Kredi ve diğer yatırımlar**

İslam Bankacılığının, kredi kullandırmada dikkat ettikleri en önemli faktör; finansmanın şirkete değil, değerlendirilen projeye yapılmasıdır.

Geleneksel bankalarda ,kredinin açılmasında bankaya karşı verilen teminat ön planda tutulur.

- **Müşteri getirisi**

İslam Bankacılığı, katılım hesaplarında biriken fonların kullanılmasından doğan karın genel olarak % 80’i hesap sahiplerine dağıtır. Zarar olduğunda fon sahiplerinin katılımları oranında zararı karşılayacakları sistemin esasında mevcuttur.

Geleneksel bankacılıkta, mudinin kazancı sistem gereği oransal olarak önceden belirlenmiştir.

- **İşlemlerinde kullandıkları finansal enstrüman**

İslam bankacılığı, geleneksel bankalar ile karşılaştırıldığında kullanılan finansal enstrüman açısından dezavantajlıdır. Çünkü, bu kuruluşların çalışma sistemleri bazı enstrümanların kullanımına, örneğin tahvil ihracı gibi uygun olmayabilir.

Geleneksel bankacılıkta, bankalar, yeni geliştirilen enstrüman eğer karlı ise bu enstrümanı herhangi bir kısıtlamaya gidilmeksizin kullanabilirler. Örneğin; repo, bankalar arası piyasa, hazine bonusu gibi kısa vadeli enstrümanlara bankaların yatırım yapmaları mümkündür.

3.2. Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması

- **Makro ekonomiye etkisi**

İslam bankacılığında, kayıt dışı ekonominin mutlak önlenmesi için yapılan her işlem devletin vergi gelirlerini artırmaktadır. Kullanılan fon, direkt olarak reel ekonomiye gittiği için, yatırım tutarının artması, istihdam kapasitesinin artması ve bu etkenlere bağlı olarak birçok ekonomik hareketliliğin ortaya çıkması sözkonusudur.

Geleneksel bankacılıkta, kredi teminat esasına göre verildiği için, işlemlerin ne kadarının kayıt altında olduğu kontrol edilemez. Kullanılan kredinin ne kadarının yatırım amaçlı ne kadarının tüketim amaçlı kullanıldığı kesin olarak kontrol edilemez.

- **Kültürel açıdan**

Bugün dünyada hakim olan sistem, faiz temeline oturtulmuş olan kapitalist sistemdir. Sonuçta islam bankaları, faiz sistemine karşı çıkan sistem olan islam iktisadının ürünüdür.

Kapitalist sistem, faiz temeline oturtulan geleneksel banka sistemini doğurmuştur. Dolayısıyla ,bu bankalar kapitalist iktisat sisteminin ortaya çıkardığı kurumlardır.

- **Reel ekonomiye katkısı**

İslam bankacılığının, dayandığı temel ilke ve klasik bankalardan ayrılan temel fark, kar ve zarara katılma esasına göre toplanan fonları, faizsiz yöntemlerle ticari ve sınai faaliyetlerde değerlendirme şeklindedir.

Geleneksel bankacılıkta, bankalar topladıkları fonların bir kısmını reel ve üretken ekonomiye kazandırırken, bir kısmını da reel ekonomi dışında örneğin hazine bonusu, devlet tahvili, repo da olduğu gibi rant ekonomisinde değerlendirebilmektedirler.

- **Toplanan fonlar güvencesi**

Bankalar kanununa göre katılım bankalarında, gerçek kişiler adına özel cari ve kar ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarruflar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun güvencesi altındadır. (Gerçek kişiler adına özel cari ve kar ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarrufların kişi başına, anapara ve kar payı tutarının 50.000 TL’lik bölümü) Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun güvencesi altındadır.

Geleneksel bankacılıkta da, Toplanan fonlar “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu” kapsamındadır. Tutar (50.000 TL) katılım bankalarından farklı değildir. (Bankalar Kanunu’na göre tüm kredi kuruluşları gibi bankalar da, nezdindeki tasarruf mevduatını sigortaya tabi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorundadırlar.)

- **Üstlenilen risk**

İslam bankacılığında, toplanan fonların reel ekonomide kullanımı, fon sahipleri ile banka arasında yatırım ortaklığı tarzında olduğundan, hem katılım bankaları hem de fon sahibi için risk olasılığı her zaman mevcuttur.

Geleneksel bankacılık, önceden belli olan faiz oranı ile para toplanmakta ve kredi şeklinde kullanılmaktadır. Dolayısıyla, klasik bankacılıkta mudi açısından herhangi bir risk yoktur. Burada riski üstlenen sadece bankalardır.

3.3. Dağıtılan Nemaların Gelir Vergisi Kanunu (GVK)'na Karşı Durumlarının Karşılaştırılması

- **Makro ekonomiye etkisi**

İslam bankacılığında, dağıtılan kar payları 193 sayılı GVK'ya (Md. 75/12) göre, Menkul Sermaye İradı sayılmakta ve gelir vergisine tabi tutulmaktadır.

Geleneksel bankacılıkta da mevduat faizleri 193 sayılı GVK'ya göre, Menkul Sermaye iradı sayılmakta ve gelir vergisine tabi tutulmaktadır.

- **Getiri dağıtımı**

İslam bankacılığında, yasal herhangi bir sınırlama yoktur.

Geleneksel bankacılıkta ise mevduat faizlerinde bazı sınırlamalar vardır.

- **Tabi oldukları meslek kuruluşu**

Sektörde faaliyet gösteren katılım bankalarının sorunlarını ortaya koyma, çözüm yolları üretme, daha etkin ve verimli hizmet verilmesini sağlama gibi görevleri üstlenen“Türkiye Katılım Bankaları Birliği”ne üye olma zorunlulukları vardır.

Geleneksel bankacılıkta faaliyet gösteren bankalar ise Bankalar Birliği'ne üye olmak zorundadırlar.

Sonuç olarak İslam bankaları ile geleneksel bankalar arasında, yaptıkları faaliyetler açısından önemli ölçüde paralellikler bulunduğu söylenebilir. Yapılan işlemler çoğu zaman benzer olmasına rağmen, işlemlerin yapılış şekli ve sistemlerin işleyiş disiplinlerinde farklılıkların olduğu da bir gerçektir. En önemli farklılık ise, İslam bankalarının gerek fon toplarken gerekse fon kullanımına aracılık ederken, mevcut riski mudi ve fon kullanan ile paylaşması ve mudilere sabit kazanç garantisi vermemesidir. Yani, literatürde yatırım ortaklığı olarak da ifade edilen bu uygulama, İslam bankacılığında kar - zarar ortaklığı ve vadeli satışa dayanan ticari ilişki şeklinde kabul edilmektedir. Geleneksel bankacılıkta, ortaklık veya ticari bir ilişkiden söz etmek mümkün değildir. Bu kurumlar, gerek paranın kullanım hakkını satın alırken gerekse kullanım hakkını önceden belirlenmiş süre ve oran üzerinden satarken, herhangi bir belirsizlikle karşı karşıya değildirlen. Bu nedenle de mudi açısından risk söz konusu değildir. Bankacılık ilişkilerinde riski tamamen üstlenen taraf bankalardır.

4. Sonuç

2008'de ABD'de mortgage konut piyasasında yaşanan krizden start alan finansal kriz, kısa süre içerisinde domina etkisiyle önce Avrupa'yı daha sonra da küreselleşmenin etkisinde kalan tüm dünyayı farklı boyutlarda tesiri altına almıştır. Başlangıçta finans sektörünü kurtarmak için büyük fonlar harcayan devletler; zamanla bozulan kamu maliyesiyle kendilerini kurtarılmaya muhtaç hale getirmişlerdir. Sonuçta kriz reel sektörü de son derece etkilemiştir. Bir çok ülke iflasın eşiğine gelmiş veya krizi küçülerek atlama konumuna düşmüştür.

Bu yaşanan gelişmeler, küresel finans sisteminin bütün boyutlarıyla sorgulanmasını, tartışılmasını ve yeni bir bankacılık ve finansman paradigmasının oluşturulması olgularını gündeme getirmiştir. Gerçekten finans sektörünün bütün araç ve kurumlarıyla temel fonksiyonu, ekonomik faaliyetlerin daha sağlıklı yapılarak toplumun refah seviyesinin yükseltilmesidir. Ancak söz konusu ilke ve prensipler küresel krizi getiren süreçte uygulanmamış hatta tamamen unutulmuştur.

Küresel finansal mimari, reel ekonomik değer ve karşılıklar yerine, geleceğe dönük beklentiler üzerine tesis edilmiştir. Geliştirilen finansal enstrümanlar da, finans sektörünün ve bu sektörü yönlendiren spekülörlerin rantları ve kısa vadeli kar maksimizasyonları için kullanılmıştır. Dolayısıyla, finansal aktörlerin sorumluluk üstlenmek yerine, üzerlerindeki riski diğer yatırımcılara transfer etme arzusu, sistemi tamamen bir türbülansa sokmuştur. Bretton Woods kurumları ve

geleneksel finansal araçları etkinliklerini, gücünü ve güvenini önemli ölçüde yitirmiştir. Kapsayıcı, temsil kabiliyeti yüksek, adaletçi, şeffaf olup risk paylaşımını destekleyen yeni düzenleyici yapı, araç ve kurumlara hiç kuşkusuz bugün daha çok ihtiyaç vardır. Uluslararası finansal sistemdeki yapısal sorunlar arzu edilen seviyede çözülemezse, finansal krizin etkileri toplumun, sosyal hayatın tüm tabakalarını tahrip edip kaosa götürebilecek olgu haline gelebilecektir.

Bu bağlamda faizsiz finansal sistem, risklere oldukça açık geleneksel bankacılık sistemini tamamlayıcı, alternatif olabilecek bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten, bu sistemde tüm sözleşmelerin reel varlıklara dayalı olması, krizlere zemin hazırlayan rantçılara, spekülâtlörlere açık işlemlerin önüne geçilmesi bakımından fevkalade önemli bir avantajdır. Bununla birlikte, tasarruf sahipleri ile yatırımcılar arasında sadece kazanca değil, riske de ortak olunmasını gerektiren katılımcı ve paylaşımcı yapısı, sistemi cazip hale getiren diğer önemli bir özelliktir. Bu çerçevede, faizsiz bankacılık kendi yapısındaki pozitif özellikleri ile geleneksel bankacılıktaki bazı olumsuzluk ve eksiklikleri giderebileceği, yapıcı katkıları olabileceği beklenebilir.

2008 küresel kriz, 1929 krizine benzetilerek bir çöküş, tükeniş olarak algılanmamalı, yeniden yapılanma ve değişim sürecinin tetikleyicisi olarak yorumlanmalıdır. Reel varlıklar üzerinde riske ve kazanca ortak olunmasını öngören faizsiz bankacılık sisteminin küresel mali sistem içersinde yaygınlaştırılması için yoğun bilgilendirme, tanıtım faaliyet ve çalıştaylarına hız verilmelidir. Özellikle de bu bankaların kamuoyundaki eksik ve yanlış algılamalarına, bakış açılarına özen gösterilerek sistemin yapısına uygun yeni finansal ürünlerin çeşitlendirilmesine gidilmesi, ülke ve dünya ekonomisine dinamizm kazandırması açısından son derece zaruri ve önemlidir. Diğer taraftan, faizsiz finansal piyasaların da küresel finansal sisteme entegre olması açısından da gerekli alt yapı adımlarının atılması gereklidir. Böylelikle, finansal hizmetler sektörü adalet ve risk paylaşımı ilkeleri çerçevesinde reel ekonomi ile doğrudan bağlantılı, spekülasyonları azaltıcı bir nitelik kazanarak daha sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya ulaşılabilirliği söylenebilir.

Kaynaklar

1. Özsoy, İ, (2013), Türkiye’de Katılım Bankacılığı
2. Kalaycı, İ, (2013) , Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi cilt 9, sayı 19
3. Özulucan, A, Eren, A, (2013) Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları açısından Karşılaştırılması
4. Narkaeveva, M, (2010), Günümüz Kırgızistan’da Yoksullukla Mücadelede İslami Kuralların Rolü (Bişkek Örneği)
5. Öz, S, (2009), Büyük Bunalım Deneyimi Işığında Küresel Kriz, Ekonomik Araştırma Forumu
6. Yılmaz, Ö, Kızıltan, A, Kaya, V, (2005), İktisadi Kriz Kuralları, Finansal Küreselleşme ve Para Krizleri
7. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&ved=0CFAQFjAF&url=http%3A%2F%2Fwww.baskent.edu.tr%2F~gurayk%2Ffinpazcuma17.doc&ei=e6ODUtyeLKM84ATChoGQDQ&usg=AFQjCNEAAB4FqnHcrmvatBCL_pkNmsCbWw&bvm=bv.56343320,d.bGE ,(13.11.2013)
8. <http://www.dersindir.net/indir/katilim-bankalarinin-bankacilik-sektorundeki-yeri-ve-onemi-the-place-and-importance-of-participation-banks-in-the-finance-markets.pdf>,(10.11.2013)